

НАКНАДА ШТЕТЕ У УПОРЕДНОМ ПРАВУ

Сажетак: У данашњим модерним правним системима преовладава мишљење по којем обавеза на накнаду штете има за сврху поравнање штете, а не кажњавање одговорне особе, при чему се посебно истиче да обавеза за накнаду штете не може бити већа од проузроковане штете. Евидентно је да сви правни системи имају инструменте којима регулишу накнаду штете. Међутим, од државе до државе присутне су велике разлике у вредновању околности и висини штете. Наведено је резултирало чињеницом да је присутан велики квантитативни и квалитативни распон у висини штете у различитим правним системима. Накнада штете у неким земљама спада у ред општих принципа, док је у другима дозвољена само у одређеним ситуацијама. Релевантно је нагласити да одштетно право не обликују само закони и судске одлуке, него и странке у поступку. Доминантна сврха признања нематеријалне штете јесте остваривање накнаде. Наиме, иако се нематеријална штета не може измерити новчаним средствима свака земља има начине којима регулише објективну процену штете. Ради прецизнијег увида регулисања института нематеријалне штете следи упоредноправни преглед у англоамеричком и континенталном праву. У оквиру англоамеричког правног система, питање накнаде штете је сагледано кроз законодавна решења Сједињених Америчких Држава и Енглеске, док је у оквиру европско-континенталног правног система сагледано кроз законодавна решења Немачке и Француске.

Кључне речи: накнада штете, Сједињене Америчке Државе, Енглеска, Немачка, Француска

Увод

Англоамеричко право (англосаксонско право или *Common Law*) је велики правни систем који чине сва она права која су историјски проистекла из енглеског права. На подручју на којем је заступљен *Common Law* систем је чак и у средњем веку важио принцип одговорности без кривице, те је за причињену штету одговарао свако ко ју је проузроковао. Развојем *Common Law* правног система напушта се ово правило и своди се само на изузетне

* krstnicdalibor@yahoo.com, 0641394316

случајева. Принцип кривице постаје владајући све до друге половине XIX века, када се, под утицајем индустријске револуције и низа опасности и штета које је са собом донела, покреће принцип о просуђивању одговорности за штету без обзира на кривицу. У оквиру овог правног система биће анализирана накнада штете најпре у америчком а затим у енглеском праву, које уједно представља историјски корен читавог *Common Law* система.

Континентално право одликује низ заједничких особина, а пре свега то што је закон основни извор права и да сви други правни акти морају бити у складу са њим. Ипак, законодавства се разликују. Тако нпр. француски Грађански законик потиче из XIX века и зато не садржи посебне одредбе које би се односиле на накнаду нематеријалне штете. За разлику од наведеног, право на накнаду нематеријалне штете регулисано је грађанским законима који су касније доношени, међу којима је и Немачки грађански законик. Законодавства се такође разликују и према томе да ли дају дефиниције појма штета, да ли праве разлику између одређених видова нематеријалне штете, у начину утврђивања накнаде нематеријалне штете итд. Ипак, политичке и историјске прилике представљају разлоге због којих се може говорити о генералној сличности у погледу признавања права на накнаду нематеријалне штете у континенталним законодавствима. За потребе овог рада биће анализиран институт штете у немачком и француском законодавству.

Америчко право

Историјски посматрано, у америчком законодавству накнада штете се најпре почела примењивати приликом доношења судске одлуке о пробацији. Измењеним Законом о пробацији (*Probation Act*) из 1939. године, одредбе о накнади штете биле су статутарно уведене у америчко право. На основу одредби у овом Закону није било забрањено да се одреди накнада штете при пробацији, али није била изричито предвиђена као услов чије се испуњење може захтевати уз одлуку (Menzies, Vass, 1989: 205).

Главни извор америчког одштетног права, тзв. *Law of Tort* је *Common Law*. То је низ појединачних правила о појединим врстама деликата који повлаче одговорност за штету. Америчка правна доктрина разликује случајеве одговорности у којима се тражи кривица (*Fault liability*) од случајева у којима се кривица не подразумева као претпоставка одговорности (*Strict liability*). Претпоставке одговорности за непажњу су постојање обавезе на пажњу (*duty to take care*) и повреда обавеза на пажњу, односно пропуштање да се оствари посебан правни стандард пажње који је законом прописан. Наведени стандард подразумева пажњу коју разуман човек показује у истој прилици или приликама. Претпоставку одговорности представља и штета као последица повреде стандарда дужне пажње (*duty of care*). Поступање са непажњом (*negligence*) као деликт је супституирао остале деликте и има веома широко поље примене, те га је тешко разграничити од одговорности без кривице (*strict liability*). Примењује се на штете од трамваја, железнице и сл.

Одговорност без обзира на кривицу примењује се на одговорност коју причини животиња, одговорност за радње другог, клевете, а судска пракса га је проширила и на случајеве одговорности од деловања многих ствари, као што су електрична енергија, експлозив, ватра, плин, снег са крова и слично. Неофицијелна, али веома ауторитативна кодификација у САД под називом *Restatement* предвиђа одговорност за веома опасне активности (Станишић, 2012: 148-149). Англосаксонско, а посебно америчко право, не садржи апстрактно правило о накнади неимовинске штете, али се може закључити да се та штета признаје за повреду части, за напад на приватност, за малициозно вођење и настављање неког поступка и за наношење емоционалног стреса (Трифунувић, 2004: 122).

Америчка судска пракса је прихватила правило и увек признавала право на накнаду нематеријалне штете за претрпљен душевни бол који је настао као последица телесне повреде или који прати телесну повреду (Wagner, 1982: 117). Многе државе признају накнаду штете за претрпљен душевни бол и када не постоји телесна повреда. У том случају неопходно је да се докаже кривица лица које има обавезу да надокнади штету јер без кривице нема ни одговорности за штету. У појединим државама призната је и накнада нематеријалне штете за телесне повреде која је настала из нехата, а изазвана страхом (Почуча, 2008: 30).

Систем у којем постоји примарна и непосредна одговорност службеног лица државе, односно другог јавног тела, које је својом незаконитом радњом причинило штету грађанима или правним лицима дуго је примењиван у САД. Конгрес је тек 1946. године изгласао Закон о деликтној одговорности (*Federal Tort Claims Act*), којим је установљен принцип одговорности државе за штету причињену грађанима и другим правним лицима од стране њихових службеника (Поповић, 1992: 1915).

Енглеско право

Енглеско одштетно право првобитно је показало интенцију да проблеме који су се појавили у вези са учесталијим штетама реши стварањем правила о новом грађанском деликту *tort of negligence*. Дефиницију овог деликта дао је енглески суд у прецеденту *Blyth v. Birmingham Waterworks Co.* 1856. године која гласи: „Negligence је пропуштање да се учини нешто што би учинио разуман човек или чинити нешто што разуман човек не би учинио.“ (Harvey, Magston, (2009). После тога одштетно право је напредовало стварањем правила о тзв. стриктној или строгој одговорности кроз судску праксу. Енглеска правна терминологија за објективну одговорност користи термине строга одговорност (*strict liability*) или апсолутна одговорност (*absolute liability*). У другој половини XIX века на подручју *Common Law* система појавила се одговорност за самостални деликт – *tort of nuisance*. Овај деликт се манифестује у својеврсном узнемиравању имовинске и личне сфере појединца, а заштита од наведених штетних активности обезбеђивала се кроз посебну врсту тужбе – *private nui-*

sance. Овом тужбом се штитила својина или државина непокретности, а како би се неко прогласио одговорним за деликт – *tort of private nuisance*, који доводи до одговорности по објективном принципу, неопходно је да се у поступку докаже да је извршен атак на својину неке непокретности, да је наступила штета и да се она заиста манифестовала, као и да извршени напад на права другога превазилази нормалне границе. Ипак, судска пракса је у неким случајевима одступала од наведеног правила проглашавајући их *tort of nuisance* и одређене специфичне видове узнемиравања, као када власник једне непокретности постављањем неких уређаја на својој непокретности узнемирава комшије у мирном уживању њихове непокретности (Станишић, 2012: 115).

Енглески законодавац је прецизно раздвојио економску од неекономске или нематеријалне штете, познате под називом општа штета. Нематеријална штета је увек процењена на јединствен износ. У енглеском правном систему основне категорије нематеријалне штете су: преживљени бол, губитак задовољства, душевна траума и губитак због смрти. Преживљени бол и губитак задовољства јављају се као последица личне телесне повреде. Душевна траума може бити повезана са телесном повредом, те се може одразити и на накнаду за бол и патњу, као и губитак задовољства, а ако није повезана са телесном повредом мора се квалификовати као болест, односно душевни шок, како би се остварило право на накнаду. Оштећени може добити накнаду и за психичку трауму коју је доживео у незгоди, те му је том приликом живот или интегритет био у опасности, или када му је блиска особа била у опасности, доживела незгду или преминула. Право на накнаду на основу губитка због смрти има супружник, родитељ особе која није у браку и малолетно дете преминулог. Фиксни износ на који имају право је 12.500 евра. Овај износ је одређен законом и није потребно испуњење било каквих других захтева.

За енглески систем је карактеристично да има веома висок степен стандардизације када је у питању процена штете. Став судске праксе је да се накнада одређује у зависности од степена повреде, али и од специфичности сваког случаја. Финансијска средства оштећеног и његово понашање немају утицаја на износ одређене накнаде. Што се тиче износа накнаде, иако се чини да су они у Енглеској већи него у Европи, у Енглеској је заступљен став да их треба повећати, односно да су прениске. Стога је законодавна комисија у Енглеској посветила читав извештај накнади нематеријалне штете. У том извештају се наводи да је потребно преиспитати и проверити принципе који су на снази, као и ефикасност тренутне накнаде како за материјалне тако и за нематеријалне штете. При томе је нарочиту пажњу потребно посветити накнади за штету која је изазвана душевним болом, као и другим облицима накнаде нематеријалне штете (Pscheidl, 2006: 14).

У зависности од времена проузроковане штете разликује се и рок за његово подношење. За штете које су настале смрћу лица или телесном повредом рок је три године, а ако је настао штетни догађај на стварима рок је шест година. Рок застарелости тече од настанка штете. Изузетак настаје у случају када штета по оштећеног наступи касније, што се обично дешава код накнада нематеријалних штета насталих повредом тела или смрћу. Овај рок се прекида под-

ношењем захтева против штетника, при чему није од важности чињеница да ли је по истој ствари у току и кривични поступак. Према одредби параграфа 3 *Law Reform Miscellaneous Provisions Act* из 1934. године оштећени поред накнаде штете, као главног потраживања, има право и на камату која се признаје од дана настанка штете до дана изрицања пресуде (Почуча, 2008: 35).

У Енглеској је 1947. године донет Закон о поступку државе (*Crown Proceedings Act*) који је грађанима омогућио да непосредно подносе тужбу против државе у случају да су њена службена лица учинила штету (Поповић, 1992: 1915). Облици личне одговорности службеника за штету представљају веома важан елемент који обезбеђује законитост и правилност у раду управе, нарочито у случајевима намере или грубе непажње (Кавран, 1992: 1933).

У енглеском праву, односно у *Common Law* законодавству, предвиђена је и могућност обештећења у кривичном поступку, искључиво у оквиру судске одлуке о кривичној санкцији (Бјелајац, Бингулац, 2016). Оштећени може у кривичном поступку, уколико суд приликом осуде, уз казну или уместо ње да обавезе учиниоца да надокнади штету. С обзиром на то да су могућности за обештећење жртве у кривичном поступку мале, експериментално се посебним програмима уводе алтернативне кривичне санкције и помирење са учиниоцем преко поравнања. Такође, системом накнаде штете жртвама насиља из посебних фондова држава гарантује право на накнаду и када није ухваћен учинилац кривичног дела, односно независно од околности да ли је против њега покренут кривични поступак (Мрвић-Петровић, 2000: 70).

Немачко право

Немачко законодавство је једно од првих које је признало право оштећеног на правичну новчану накнаду нематеријалне штете, с тим што је оно било признато у веома ограниченом облику. Немачки грађански законик *Bürgerliches Gesetzbuch* (у даљем тексту *BGB*) из 1900. године дозвољавао је накнаду нематеријалне штете без ограничења када се радило о накнади у природи. Право личности није заштићено одредбама *BGB*-а, на уопштен начин, осим што је у параграфу 12 признавао право на име, као посебно право личности. Остала права личности заштићена су параграфом 823 који гласи: „Ко намјерно или немарно протуправно поврједи живот, тијело, здравље, слободу, власништво или остало право другог, дужан је другоме да надокнади одатле насталу штету.“ (Благојевић, 1970: 136). С друге стране, одредбом § 253 генерално се искључује исплата нематеријалне штете у новцу, осим уколико то није законом посебно предвиђено.

Посебним одредбама (§847 *BGB*-а) била је предвиђена новчана накнада нематеријалне штете само за претрпљену душевну бол и у случају накнаде за уништен одмор на основу уговора о пакет-аранжману. Посебним законима је била предвиђена могућност накнаде штете, као нпр. одредбама § 97, пар. 2 Закона о ауторским правима, § 29, пар. 2 Закона о нуклеарној енергији итд. (Петровић, Дожић, 2011: 454-455).

Изменама BGB-а које су ступиле на снагу 2002. године извршена је реформа одштетног права. Главни циљеви реформе били су: да се закон прилагоди тренутним потребама, да се унапреди заштита оштећених, нарочито у случају телесних повреда, да се унапреди положај деце као оштећених у случају саобраћајних несрећа, да се превазиђе празнина у одговорности која је постојала између одговорности која је постојала за саобраћајну незгоду и одговорности за фармацеутске производе и да се немачко одштетно право постави на европске стандарде. По новом закону оштећене странке уопштено имају право на накнаду нематеријалне штете. Такође, омогућено је да се правична накнада нематеријалне штете остварује и по правилима уговорне одговорности, правилима предуговорне одговорности и правилима извануговорне одговорности за штету. Данас оштећени не мора увек доказивати кривицу штетника (Петровић, Дожић, 2011: 456).

Тако нпр. увођење накнаде за претрпљени бол у сферу објективне одговорности утиче на то да се смањи број судских спорова. Раније су многи случајеви из сфере објективне одговорности доспевали на суд зато што су се оштећене странке морале позивати на одредбе о кривици како би добиле накнаду за штету. Тада су оштећене странке покушавале доказати елементе кривице (Pscheidl, 2006: 16). Међутим, по новом закону није од важности да ли је штетник крив или није, што значи да је у великој мери побољшан положај оштећених, што ће вероватно утицати и на смањење броја тужби у овим случајевима.

У BGB није уведен принцип који познају многа европска законодавства – да лице може тражити накнаду нематеријалне штете због смрти или тешке повреде блиског сродника. Иако су постојали предлози да се овај принцип уведе реформом, немачки законодавац је ипак остао при решењу да у овом случају није могуће тражити накнаду штете (Magnus, 2003: 5-6).

У немачком праву деца млађа од седам година нису деликтно способна, што значи да нису ни одговорна за своје поступке. Такође, у случају да на страни малолетног детета постоји нехат који је допринео наступању обавезе, не узима се у обзир ако је дете повређено. С друге стране, деца узраста од 7 до 18 година потпуно су одговорна за штету чак иако је узрокују нехатом, ако су била у стању да схвате значај својих поступака. У овом случају њихов допринос се рачуна, а тиме и умањује захтев за накнаду штете. Изменама закона обухваћена су и правила да су деца између 7 и 10 година старости неодговорна, па и за допринос настанку штете, уколико се ради о саобраћајној или железничкој незгоди, ако нису поступала са намером. Наведене измене су засноване на научним истраживањима на основу којих је закључено да деца млађа од 10 година нису способна да правилно процене даљину и брзину моторног возила. Овим је положај деце побољшан зато што се захтеви за накнаду штете умањују с обзиром на њихов допринос.

По новом закону право оштећеног за претрпљену бол, телесну и душевну произилази из § 253, става 2 BGB-а и члана 11, става 2 Закона о саобраћају (који је ступио на снагу 1. августа 2002. године). На темељу овог Закона се

ради штете која није имовинске природе може потраживати новчана накнада у смислу одштете или се тако и код одговорности за штете у промету (начело *Gefährdungshaftung*) досуђује *Schmerzensgeld*. Под појмом *Schmerzensgeld* крије се *praetium doloris*, односно претрпљени психички и физички болови, сви видови естетске штете, штета због нарушених друштвених односа, губитак сексуалне моћи итд. (Петровић, Дожић, 2011: 458).

У случајевима душевне трауме која је у вези са повредом саме оштећене странке накнада се може тражити једино под условом да психичке реакције оштећене странке на претрпљену повреду резултирају дијагностикованом психичком болешћу и да не стварају неоправдану реакцију на повреду која је евидентна. С друге стране, за душевну трауму која није везана за телесну повреду, односно не представља последицу телесне повреде оштећеног, накнада се може затражити само у специфичним околностима, и то: када оштећени пати од лекарски дијагностиковане болести која превазилази нормалне реакције у сличним ситуацијама и када душевни шок не сме бити неоправдана и претерана реакција. Неопходно је и да постоји веома блиска лична веза између особе која је преживела шок и непосредно оштећене странке. То су обично деца, родитељи и супружници (Pscheidl, 2006: 16).

Накнада се одређује по начелу правичности, при чему се морају узети у обзир све околности случаја, као што су ожиљци, трајне последице, психичке повреде проузроковане повредом, имовинско стање штетника итд. Не постоје законом одређене суме или тарифе за накнаду посебних штета. Судови процењују одштету од случаја до случаја за све врсте нематеријалне штете. Контрола њиховог додељивања приликом жалби је ограничена. Додељен износ се не може оспорити када је у оквиру износа који је подносилац тужбе тражио и то нарочито ако је поднео тужбу на разуман износ – *pretium doloris*. Уколико дође до жалбе једино се може узети у обзир то да ли су горње границе разумне накнаде у сличним случајевима испоштоване и да ли су обухваћене све релевантне околности у датом случају и закони логике и науке.

Одређени оријентир могу дати табеле у којима су наведене суме и околности у већ решеним случајевима. Раније решени случајеви су донекле ограничили дискреционо право судова, па стога воде до одређене стандардизације, али су и даље примарне индивидуалне околности у сваком појединачном случају. Наведено је важно зато што већину пријављених случајева одликује то што жртве пате од вишеструких повреда, што ствара потешкоће приликом прецизности у судском процесу по питању процене појединачних аспеката једног случаја (Петровић, Дожић, 2011: 459).

Француско право

У француском средњовековном праву с почетка средњег века одштетно право је одговарало римском праву из Закона дванаест таблица. Реч је била о недиференцираној одговорности уз примену кажњавања према штетнику, а

грађанска одговорност није била раздвојена од кривичне одговорности. До јасне поделе на грађанску и кривичну одговорност у Француској долази у XIII веку.

Француски грађански законик (*Code Civil*) није садржао правило о накнади нематеријалне штете. Из уопштене и еластичне одредбе члана 1382 по којој „сваки људски чин, који другоме проузрокује штету, обавезује онога чијом је кривицом наступио да је накнади“, теорија и нарочито судска пракса конструисале су институт објективне одговорности, као и институт нематеријалне штете, досуђујући накнаду за велики број случајева. Новелом из 1970. године ближе је регулисана и одговорност за повреду туђе сфере (Трифуновић, 2004: 120). Применом одредбе члана 1382 у судској пракси се напушта дотадашњи казнени карактер накнаде због повређеног личног добра. Примарни циљ накнаде постаје пружање заштите оштећеном, док се њен казнени карактер потискује у други план (Мрвић-Петровић, Петровић, 2010: 20).

Одредбама члана 1384 законика *Code Civil* предвиђена су правила о одговорности родитеља за штете које учине њихова малолетна деца која станују код њих или се налазе под надзором васпитача или мајстора, те штете које проузрокују њихови ученици или шегрти док су под њиховим надзором, као и правила о одговорности газда и властодаваца за штете које учини њихова послуга и пуномоћници вршећи поверене им послове. На основу става 1 истог члана уопштено је предвиђено да свако одговара за ствари које се налазе под његовим надзором. *Code Civil* одредбама члана 1385 предвиђа одговорност власника дивље или питоме животиње која је у његовом власништву и то за време док је она код њега, за штете које би иста учинила другоме, па и ако је залутала или побегла, док се одредбом члана 1386 предвиђа одговорност власника грађевине за штете од рушења као последице лоше градње или неадекватног одржавања. Може се рећи да *Code Civil* наведеним одредбама заокружује читаву област објективне одговорности: одговорност за мртве ствари, одговорност за радње другога, одговорност за животиње и одговорност за грађевине.

С обзиром на чињеницу да је био све већи број незгода на раду, а под утицајем судске праксе Касационог суда, Француска је 1898. године донела посебан Закон о удесима на раду. Овим Законом се увео принцип заштите радника на раду, генерално утврђујући одговорност власника постројења без истраживања његове кривице (Станишић, (2012: 112-113).

У француском Законику одговорност за штету се углавном, тј. уз ретке изузетке, заснива на субјективном принципу. Наведено важи и за одговорност државе за повреду обавезе безбедности људи и имовине на јавним местима. Лице које жели да оствари накнаду за претрпљену штету мора доказати тзв. грубу непажњу (*faute lourde*) државе у извршавању обавезе одржавања безбедности на јавном месту. Међутим, учесталост и масовност терористичких напада у Француској у последњих двадесет година приморали су државу да обезбеди механизам заштите жртава на јавним местима. Основу за то Француска је поставила оснивањем посебног фонда под називом Фонд за накнаду штете

жртвама терористичких аката и других напада. Средства фонда прикупљају се из пореза на премије које осигураници плаћају државама за осигурање штете на имовину. У случају наведене штете предвиђена је накнада за физичке повреде, болове и патње и сваки други губитак који може произаћи из тога, али не постоји могућност накнаде штете на стварима.

Фонд првенствено штету надокнађује француским држављанима причињену на територији Француске и иностранства, али и странцима који су жртве терористичких напада на територији Француске. У року од три месеца од пријема захтева Фонд мора понудити накнаду. Уколико жртва прихвати такву понуду она има снагу извршне исправе, а ако одбије, жртва има могућност остварења захтева у грађанској парници (Станишић, (2013: 124).

Француско право карактерише разликовање личне грешке (*faute personnelle*) и грешке службе (*faute du service*), с тим да се нарочито разликује одговорност за штету проузроковану кривицом службеника за вршење службене дужности (*faute du service*) (Поповић, 1992: 1916).

Напредак технологије је условио повећање спектра личних права која су била заштићена судским одлукама. Уочавајући недостатак нормативне категоризације нематеријалне штете по видовима, правна теорија је приступила класификацији повређених личних права. Стога је поводом налога Касационог суда, Радна група 2005. године донела номенклатуру ради утврђивања кохерентних подврста неимовинске штете и њиховог лакшег разликовања од имовинске штете. На основу ове номенклатуре нематеријална штета се дели на привремену – пре консолидације повреде, трајну – после консолидације, и на нематеријалну штету – независно од консолидације (Почуча, 2008: 38).

Привремена нематеријална штета обухвата привремени дефицит функција, што подразумева инвалидност оштећеног у личној сфери за време трауматске болести до консолидације здравственог стања, а може бити делимична или потпуна. Она обухвата привремени изостанак функције за време хоспитализације и губитка квалитета живота. Привремене претрпљене патње које том приликом оштећени доживљава јесу психичке и физичке непријатности за време трауматике болести. Такође, могућа је и привремена естетска штета која подразумева патње због промењеног физичког изгледа, што је са личног становишта веома важно. Трајна материјална штета обухвата трајни изостанак одређених функција, као и трајно смањење одређених активности, што утиче на постојање трајне повреде личног права које је остало после консолидације повреде. При томе, поред физичке неспособности, оштећени константно осећа и бол услед губитка свакодневног квалитета живота.

Што се тиче накнаде нематеријалне штете, њу одређује судија у сваком појединачном случају. При томе је аутономија судија приликом одлучивања о висини нематеријалне штете прилично висока, иако им се често приговара да се ослањају на налазе вештака (Почуча, 2008: 38-39). Оштећена странка има право на накнаду штете за физички бол, а при томе се узима у обзир његов интензитет и трајање. Неки француски судови узимају у обзир и привремену телесну неспособност, односно привремену телесну неспособност праћену

разним неугодностима које оштећени доживљава између незгоде и оздрављења. Уколико се ради о трајном оштећењу, оштећени може тражити накнаду у случају психолошке штете која се односи на трајно смањење психичких, телесних и интелектуалних функција, естетске штете, односно штете за наруженост. При томе се не мисли само на наруженост у општем смислу, као што су ожилци, него је став судова и да употреба инвалидских колица такође представља вид наружености. Поред наведеног, оштећени може остварити накнаду и за сексуалну штету која подразумева губитак репродуктивних или сексуалних функција, независно од доби оштећеног. Међутим, уколико је оштећена странка дете или невенчана особа суд додељује додатну накнаду зато што узима у обзир чињеницу да оштећени неће бити у могућности да ужива у породичном животу. Одвојену категорију нематеријалне штете представља штета због губитка животних задовољстава, али због своје блиске везе са већ помнутим психолошким штетама неки судови и део доктрине предлажу да се ова категорија укине. Основу за накнаду штете представља и душевни бол, траума уколико је установљена од стране лекара.

Осим оштећеног, право на накнаду нематеријалне штете имају и рођаци оштећене странке, у случају повреде или смрти оштећеног. Финансијско стање странака, као и понашање штетника, не утичу на висину додељене накнаде, с тим што друштвени положај оштећеног може бити од значаја уколико се ради о губитку задовољства (Pscheidl, 2006: 15).

Закључак

Англоамеричко право садржи правило да свака повреда права повлачи обавезу да се надокнади штета. При томе постоји тзв. егземпларна накнада штете, где не постоји видљива штета али судови досуђују накнаду. У англоамеричком праву постоји мноштво деликата и не постоји један општи принцип. Постоје деликти код којих се не тражи кривица а постоје деликти код којих је услов одговорности кривица. У XIX веку је настала тужба, под утицајем француског права – *negligence* коју су судови дефинисали тако да свако ко својом непажњом другоме проузрокује штету дужан је да је надокнади. Уговорна одговорност може да се унапред фиксира до одређене висине, док се код деликтне одговорности не могу установити никакве горње границе. У енглеском законодавству да би постојала штета неопходна је каузална штета између радње или нечињења и настале штете. Ту су енглески судови установили принцип да, суд приликом утврђивања каузалне везе не сме да иде сувише далеко, него да гледа који је узрок последњи.

У Француској на основу анализе члана 1382 долази се до закључка да Законик стоји на становишту субјективне одговорности. С обзиром на то да су се веома често јављали случајеви у којима је судија имао пред собом ситуацију да је штета настала без кривице, али да је неправично да одбије накнаду штете, судије су заузимале став да постоји кривица и да постоји обавеза надокнаде штете иако никакве кривице није било. Из наведеног се закључује да су судије

давале своје тумачење које је супротно закону, али је решење правично. Немачко законодавство је једно од првих које је признавало право оштећеног на правичну новчану накнаду нематеријалне штете, али је то право признавало у веома ограниченим облицима. Међутим реформа одштетног права је донела бројна побољшања положаја оштећених и то нарочито оних који су претрпели телесну повреду, у смислу да сада могу истицати одштетне захтева за накнаду штете.

Литература:

1. Bjelajac, Željko, Bingulac, Nenad (2016): Tendencije u sistemu izvršenja sankcija u evropskom krivičnom zakonodavstvu. *Evropsko zakonodavstvo*, 15(55), str. 51–71
2. Blagojević, T. Borislav (ur.). (1970): *Njemački građanski zakonik (od 1986. godine): opći dio i obvezno pravo (§§ 1. do 853): tekst koji vrijedi u SR Njemačkoj*. Institut za uporedno pravo, Beograd
3. Kavran, Dragoljub (1992): Odgovornost za štetu nanetu radom uprave u uporednom pravu, sa posebnim osvrtom na anglosaksonsko pravo. *Pravni život*, 42(11–12), str. 1926- 1933
4. Mrvić-Petrović, Nataša (2000): Pravo oštećenog krivičnim delom na naknadu štete u Velikoj Britaniji i SAD. *Pravo: teorija i praksa*, 17(9–10), str. 52–83
5. Mrvić-Petrović, Nataša, Petrović, Zdravko (2010): Naknada štete zbog neosnovanog lišenja slobode ili neosnovane osude u stranim zakonodavstvima. *Strani pravni život*, (3), str. 7-32
6. Magnus, Ulrich (2003): *The Reform of German: working paper no 127*, Barcelona
7. Menzies, Ken, Vass, A. Antony (1989): The impact of historical, legal and administrative differences on a sanction: Community service orders in England and Ontario. *The Howard Journal of Crime and Justice*, 28(3), 204-217
8. Petrović, Zdravko, Dožić, Nikola (2011): Naknada nematerijalne štete u njemačkom pravu. U: M. Vasiljević, & V. Čolović (Ur.). *Uvod u pravo Nemačke* (str. 454–470). Institut za uporedno pravo, Beograd
9. Popović, Slavoljub (1992): Odgovornost države i organizacija koje vrše javna ovlašćenja za štetu nanetu građanima i pravnim licima. *Pravni život*, 42(11–12), 1914–1925.
10. Počuča, Milan (2008): *Naknada nematerijalne štete zbog pretrpljenog straha*. Privredna akademija, Novi Sad
11. Pscheidl, Dieter (2006): Trendovi u isplati naknade nematerijalne štete u nekim evropskim državama. *Revija za pravo osiguranja*, (4), str. 9-21
12. Stanišić, Slobodan (2012): *Objektivna odgovornost za štetu*, Panevropski univerzitet Apeiron, Banja Luka
13. Stanišić, Slobodan (2013): Odgovornost za štetu uslijed terorističkih akata javnih demonstracija i manifestacija U: Z. Petrović, N. Mrvić-Petrović (Urednici), *Osiguranje i naknada štete* (str. 124–125). Intermex, Beograd
14. Trifunović, Predrag (2004): Pravična novčana naknada nematerijalne štete. U: *Naknada štete i ugovor o osiguranju* (str. 119–137). Privredna akademija, Novi Sad
15. Harvey, Barbara, Marston, John (2009): *Cases and Commentary on Tort*. Oxford, Oxford University Press
16. Wagner, J. Wienczysław (1982): Pretium doloris: pain and suffering. *The American Journal of Comparative Law*, 30(1), 117–127

COMPENSATION FOR DAMAGES IN COMPARATIVE LAW

Summary: In today's modern legal systems, the opinion prevails that the obligation for damages compensation has the purpose of balancing the damage, rather than the punishment of the responsible person, whereby it is emphasized in particular that the obligation for compensation of damages can not be higher than the caused. It is evident that all legal systems have instruments that regulate damages. However, from country to country, there are great differences in evaluating the circumstances and the amount of damage. This resulted in the fact that there is a large quantitative and qualitative range in the amount of damage in different legal systems. Compensation for damages in some countries falls within the scope of general principles, while others are permitted only in certain situations. It is relevant to point out that compensation law is not only shaped by the laws and court decisions, but also from parties in the proceedings. The dominant purpose of recognizing non-material damage is to make a compensation. Although non-material damage can not be measured by monetary funds, each country has the means to regulate an objective assessment of damages. For a more precise insight into the regulation of the non-material damage institute, a comparative review in Anglo-American and Continental law.

Anglo - American law (Anglo - Saxon law or Common Law) is a great legal system that includes all those rights that historically originated from English law. In the area where it is represented Common Law even in the Middle century, the principle of liability was the responsibility without guilt, and anyone who caused it was responsible for the damage. With development of Common Law of the legal system, this rule is abandoned and it is reduced to exceptional cases. The guilty principle becomes dominant until the second half of the nineteenth century, when, under the influence of the industrial revolution and a series of hazards and damage brought with it, it launches the principle of judging responsibility for the damage, regardless of guilt. Within this legal system, compensation will be analyzed first of all in American and then in English law, which at the same time represents the historical root of the entire Common Law system.

Continental law distinguishes a number of common features, and above all that the law is a basic source of law and that all other legal acts must comply with it. However, legislation differs. So, for example, The French Civil Code dates from the 19th century and therefore does not contain special provisions that would apply to compensation for non-material damage. In contrast, the right to compensation for non-material damage is regulated by civil codes that were later adopted, among which is the German Civil Code. Legislation also varies according to whether they give definitions of the notion of damage, whether they distinguish between certain types of non-material damage, in the way of determining compensation for non-material damage, etc. Nevertheless, political and historical circumstances are the reasons why we can speak of a general similarity in the recognition of the right to compensation for non-pecuniary damage in continental legislation. For the purposes of this research, the Institute of Damage in German and French legislation will be analyzed.

Key words: compensation, United States, England, Germany, France